

УДК 81.161.2'271.1:070

ЛЕКСЕМИ «ІСТОТНИЙ» ТА «ІСТОТНО» В ГАЗЕТНИХ МАТЕРІАЛАХ

Марія Ріпей

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: maria-kr@ukr.net

На підставі довідкової літератури і редакторського досвіду проаналізовано вживання лексем «істотний» та «істотно» в газетних публікаціях. Приклади наведено з газети «Дзеркало тижня».

Ключові слова: газетні матеріали, лексема, словники.

Постановка проблеми. Газетне слово звернене до незчисленної за кількістю аудиторії. Воно повинно бути продуманим, доречним, точним. «Точність слововживання в однаковій мірі потрібна для всіх газетних жанрів – і для замітки, і для статті, і для фейлетону, і для нарису» [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На мовленнєвих неточностях акцентують у своїх працях Б. Антоненко-Давидович, П. Дудик, А. Капелюшний, Н. Непийвода, О. Пономарів, О. Сербенська, М. Яцимирська та ін. Зокрема, Б. Антоненко-Давидович звертає увагу на слова, «потрібні для точного відтворення думки, слова, що поширюють наші мовні можливості» [1].

Ставили за мету на підставі довідкової літератури і власного редакторського досвіду проаналізувати приклади вживання лексем «істотний» та «істотно» у газетних публікаціях.

Виклад основного матеріалу. На сторінках газети «Дзеркало тижня» читаємо: «...істотне падіння рівня промислового виробництва», «...зміни у складі Кабміну будуть істотними» (2009. – 24 січ.); «...істотного реформування потребує і взаємодія між державними аналітичними центрами та структурами...» (2009. – 7 берез.); «...істотні конкурентні переваги», «...нас очікує не лише істотна «валютна девальвація»...» (2009. – 27 черв.); «...істотні умови кредитного договору» (2008. – 26 січ.); «...побоюються істотного зменшення витрат...» (2007. – 30 черв.); «...істотніші подарунки – квартири, наприклад» (2007. – 12 трав.); «...істотні коливання цього показника...» (2007. – 21 квіт.); «...є одна істотна відмінність...», «...від чого наука відчула б істотний ефект», «...не можна вимагати від української науки, щоб вона давала істотний економічний ефект...», «...істотне збільшення навчальних годин» (2008. – 7 черв.); «має істотну ваду...» (2014. – 12 лип.). А також «...істотно позначиться на її поведінці», «...кількість фінансових установ... істотно зменшилася...», «...істотно зіпсували святковий настрій», «...істотно зросте прибуток...», «...істотно вдарить по рейтингу...» (2009. – 24 січ.); «...неможливо істотно мінімізувати злочинні прояви тільки силами правоохоронних органів», «...істотно позначилися на долі... інституту...», «ми істотно підвищили рейтинг...», «...істотно збільшивши фінансування галузі...», «шанси отримати позитивний результат істотно зростуть...» (2009. – 7 берез.).

рез.); «...остаточні результати заходу істотно відрізнялися від первинної ідеї...», «...собівартість готової продукції істотно знижується», «...істотно, іноді й на десятки тисяч доларів, знижувалися ціни...», ««Стиснути» зарплату охоронців можна лише неістотно...» (2009. – 27 черв.); «істотно збільшили випуск продукції...» (2007. – 30 черв.); «...прихід цих інформаційних нововведень істотно не вплинув на значення пивниці...», «істотно підвищилося фінансування...» (2008. – 7 черв.).

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» (укладач В. Бусел) подає, що «істотний» – це «1. Який становить сутність або стосується сутності чого-небудь; дуже важливий, значний, вагомий. 2. *заст.* Дійсний, реальний, справжній» [2, с. 507]. Зауважимо, що слова «суттєвий» у цій словниковій статті немає. А щодо «істотно» подано «присл. до істотний 1; суттєво, відчутно» [2, с. 507]. У цьому словнику читаємо «істотні ознаки» [2, с. 135, 544]; «істотне значення» [2, с. 327, 328, 647, 671]; «істотні риси» [2, с. 328]; «істотні зміни» [2, с. 342, 1594]; «істотне перетворення» [2, с. 372]; «істотні властивості» [2, с. 1469, 1470]; «істотні вади» [2, с. 1072]; «істотні умови» [2, с. 1187]; «істотні западини і підвищення» [2, с. 1224]; «істотна відмінність» [2, с. 1386]; «визначення істотних, характерних особливостей» [2, с. 1556]; «не головний за значенням, не основний, менш істотний» [2, с. 329]; «головне, істотне, що лежить в основі чого-небудь» [2, с. 1552]; «малоістотний» [2, с. 641], а також «істотно нижчий» [2, с. 285]; «істотно змінитися» [2, с. 765] та ін.

А із пояснення у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак), що «істотний» – це «який становить суть чого-н., суттєвий» [3, с. 412], можна зробити висновок, що слова «істотний» і «суттєвий» – синонімічні. Однак у прикладах як синоніми до «істотний» вжито «значний», «вагомий», але жодного разу не подано «суттєвий», а саме: «істотні ознаки; зробити істотну (значну) правку; Істотні (важливі) зміни в програмі» [3, с. 412].

У словнику синонімів до «істотно» читаємо «див. 1 дуже» [8, т. 1, с. 647], а у словниковій статті «дуже» наведено «(великою мірою), немало, значно, чимало, вельми, істотно, суттєво, досить, надзвичайно *підсил.*, незвичайно *підсил.* та ін.» [8, т. 1, с. 474]. Наприклад, «Для характеристики процесу формування української народності суттєво важливі дані історії мови» [8, т. 1, с. 474]. До «істотний» зазначено «див. 1. справжній, суттєвий» [8, т. 1, с. 647], а «1 справжній» – це «(такий, який є насправді, в дійсності), реальний, істинний, дійсний, фактичний, правдивий, живий, достеменний *розм.*, справдешний *розм.*, справдішний *розм.*, нестеменний *розм.*, суцільний *розм.*, властивий *заст.*, істотний *заст.*, суцільний *рідше*; щирий (про людину – для посилення якоїсь її ознаки)» [8, т. 2, с. 668]. Слово «суттєвий» цей словник так пояснює: «(який становить основну ознаку, суть чого-небудь), істотний, визначальний, присутній *рідше*, сутній *рідше*, конститутивний *книжн.*» [8, т. 2, с. 710].

У російсько-українському словнику наведено «касающийся сути» – «суттєвий, присутній, сутній»; «существенное значение» – «істотне значення»; «существенное замечание» – «істотне (суттєве, присутнє) зауваження» [7]. А «существенно» перекладено «істотно, суттєво, по суті, присутньо...»; «это не существенно» – «це не має значення (ваги), це не важно (не істотно, не суттєво)» [7].

У пораднику з української мови до російського «существенно» наведено такі відповідники: «істотно», «суттєво», «по суті», «важливо»; а до «это не существенно» подано «це не істотно (не суттєво, не важливо)», «це не має ваги

(значення)». А «существенно также и то, что» перекладено «важливо (також) і те, що» [6].

У словнику складної лексики щодо «существенный», що варте уваги, зазначено, що різниця – ґрунтовна, заувага – слухна, зміна – велика; російською «существенные обстоятельства (дела)» – українською «суттєве (у справі)» [5].

Редактори видавництв, опрацьовуючи рукописи, намагаються дібрати такий відповідник, щоб «єдино потрібне слово зайняло єдино потрібне місце» [4]. Прикметник «істотний» та прислівник «істотно» вважають скалькованими з російської мови і намагаються замінити їх такими відповідниками: «суттєвий», «значний», «важливий», «вагомий», «великий», «визначальний», «ґрунтовний», «слухний», «чималий»; «суттєво», «значно», «важливо» та ін. Наприклад: «...визначає суттєву ознаку, суттєву якість предмета, явища, речі і т. д.»; «...правдиво накреслені суттєві риси позитивного героя...»; «Історичний аналіз літературних явищ приводить Франка до розкриття їхніх суттєвих сторін і особливостей»; «Несміливі свідчення кількох його колег... не внесли нічого суттєвого»; «Для характеристики процесу формування української народності суттєво важливі дані історії мови...» [9, т. 9, с. 861]; «Книгарня «Киевской старины» робила б Вам значні замовлення» (М. Коцюбинський); «Заробіток його досяг значної суми» (Ю. Яновський); «Значну частину зрошуваних площ колгоспи Півдня використовують для одержання за один рік двох урожаїв» [9, т. 3, с. 649]; «...він мав у підлеглих і в начальства значний авторитет» (О. Гончар); «Він розумів, який значний вплив вона [література. – М. Р.] зробила на формування творчості першого великого поета України...»; «Значні події»; «Значні слова» [9, т. 3, с. 649]; «Не той воїн, хто не підупав духом у важливому ділі, а той добрий воїн, хто все витерпить...» (О. Довженко); «Ідея штучного зрошення для нашого краю особливо важлива» (Ю. Смолич); «Для Козакова чеська столиця не була просто собі стратегічним пунктом, важливим військовим об'єктом...» (О. Гончар); «Зараз Василь із сумом пригадував, скільки важливого він забув сказати» (Ю. Яновський) [9, т. 1, с. 280]; «Щоб відкрити всі закони Скрізь ішли враз в перегони До великої мети» (І. Франко); «Великі справи можуть вірно розв'язуватися лише тоді, коли за ними стоїть майбутнє!» (М. Стельмах); «Хома вмів якось одразу відокремити суттєве від несуттєвого, велике від незначного» (О. Гончар) [9, т. 1, с. 319]; «Мужність, нерушима воля, пристрастність переконань і бойовий темперамент – риси визначальні і для Лесі[Українки]-лірика, і для Лесі-драматурга, і для Лесі-публіциста» (М. Рильський); «Головним, визначальним у розробці Шевченком історичної теми була усна народна творчість...» [9, т. 1, с. 399]; «Тільки ґрунтовна математична підготовка Брянського дала йому змогу швидко врахувати всю особливість роботи...» (О. Гончар); «Літературно-критичний нарис Абгара-Солтана – перша досить ґрунтовна праця, що з'явилася в слов'янській пресі...»; «Завдання, поставлені перед вищою школою, вимагають ґрунтового поліпшення ідейної і теоретичної підготовки майбутніх фахівців» [9, т. 2, с. 182]; «– Запитання ваше слухне...» (О. Гончар); «...висловлено також чимало слухних думок про творчість Шевченка...»; «...вислухали багато слухних порад»; «Бо хіба ж не правда, що моя пропозиція слухна?» [9, т. 9, с. 385]; «Чималі труднощі являють для перекладачів і форми звертання» (М. Рильський) [9, т. 11, с. 323].

Отже, у вищенаведених реченнях із газетних матеріалів вживання лексем «істотний» та «істотно» вважаємо ненормативним. На нашу думку, правильно «...значне зниження рівня промислового виробництва», «...зміни у складі Кабміну будуть суттєвими (значними, кардинальними)»; «...значного (суттєвого)

реформування потребує і взаємодія між державними аналітичними центрами та структурами...»; «...суттєві (значні) конкурентні переваги», «...нас очікує не лише значна «валютна девальвація»...»; «...важливі (суттєві) умови кредитного договору»; «...побоюються значного зменшення витрат...»; «...суттєвіші (дорожчі) подарунки – квартири, наприклад»; «...значні (великі) коливання цього показника...»; «...є одна важлива (суттєва) відмінність...», «...значний (суттєвий, чималий) ефект», «...значне (суттєве) збільшення навчальних годин», «має значну ваду...». А також «...суттєво (значною мірою) вплине на її поведінку», «...кількість фінансових установ... дуже (суттєво, значно) зменшилася...», «...дуже зіпсували святковий настрій», «відповідно значно (суттєво) зросте прибуток...», «...суттєво «вдарить» по рейтингу...»; «...неможливо суттєво мінімізувати злочинні прояви тільки силами правоохоронних органів», «...суттєво вплине на долю... інституту...», «ми значно (суттєво) підвищили рейтинг...», «... значно (суттєво) збільшивши фінансування галузі...», «шанси отримати позитивний результат значно (суттєво) зростуть...»; «...остаточні результати заходу значно (суттєво, кардинально) відрізнялися від первинної ідеї...», «...собівартість готової продукції значно (суттєво) знижується», «... суттєво, іноді й на десятки тисяч доларів, знижувалися ціни...», ««Стиснути» зарплату охоронців можна лише несуттєво...»; «значно (суттєво) збільшили випуск продукції...»; «...прихід цих інформаційних нововведень суттєво (значно) не вплинув на значення пивниці...», «суттєво (значно) підвищилося фінансування...».

Висновки. На підставі вищезазначеного можемо висувати:

1. Росіянізмом «істотний» не треба замінювати такі відповідники: «суттєвий», «значний», «важливий», «вагомий», «великий», «визначальний», «грунтовний», «слухний», «чималий» та ін.;
2. Не слід вживати скальковане з російської мови «істотно», а точно і правильно передавати думку за допомогою слів «суттєво», «значно», «важливо» та ін.

Зважаючи на важливість, порушена проблема дотримання лексичної норми в газетних матеріалах потребує подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Борис Антоненко-Давидович. – К. : Либідь, 1991. – С. 31.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1735 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак]. – К. : Видавництво «Дніпро», 2009. – 1332 с.
4. Дудик П. С. Стилїстика української мови : навч. посіб. / П. С. Дудик. – К. : ВЦ «Академія», 2005. – С. 303.
5. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / Святослав Караванський. – К. : ВЦ «Академія», 1998. – С. 618.
6. Непийвода Н. Сам собі редактор : поради з української мови / Наталя Непийвода. – К., 1996. – С. 240.
7. Русско-украинский словарь : [в 3 т.]. – [2-е изд.]. – К. : Голов. ред. Укр. Рад. Енциклопедії, 1980–1981. – Т. 3. – С. 510.
8. Словник синонімів української мови : [у 2 т.] / [А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін.]. – К. : Наук. думка, 1999–2000.

9. Словник української мови : [в 11 т.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
10. Ярмоленко Т. Стиль і мова газети / Тетяна Ярмоленко. – К. : Вид-во політичної літератури України, 1965. – С. 8.

LEXEMES « ESSENTIAL» AND «ESSENTIALLY» IN PERIODICALS

Mariya Ripey

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

The article analysed using lexemes «essential» and «essentially» in periodicals on the base of reference books and editorial experience. The examples are taken from the newspaper «Mirror of week».

Key words: newspaper materials, lexeme, dictionaries.

ЛЕКСЕМЫ «СУЩЕСТВЕННЫЙ» И «СУЩЕСТВЕННО» В ГАЗЕТНЫХ МАТЕРИАЛАХ

Мария Рипей

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, Львов, 79044, Украина
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

На основании справочной литературы и редакторского опыта проанализировано употребление лексем «существенный» и «существенно» в газетных публикациях. Примеры взяты из газеты «Дзеркало тижня».

Ключевые слова: газетные материалы, лексема, словари.